

Bireyleşimin Önselliği

The Apriority of Individuation

Egemen Seyfettin Kuşcu¹

¹Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: E.S.K. 0000-0001-8549-5927

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Egemen Seyfettin Kuşcu,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail/E-posta: egemen@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 06.12.2019

Kabul/Accepted: 12.12.2019

Atıf/Citation:

Kuscu, Egemen Seyfettin. (2019). "Bireyleşimin Önselliği" *Felsefe Arkivi- Archives of Philosophy*, 51: 411-421.
<https://doi.org/10.26650/arc2019-5135>

ÖZET

Gündelik dil içerisinde ya da felsefe-bilimde kullandığımız cümlelerin gerçekliği başka bağlamlarda yakaladıkları düşünülmektedir. Ancak yalnızca dil içerisinde kalınarak kurgulanan bu süreç bizim tamamen öznel bakımdan bölümlemeler yaptığımız yanlışlığının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yazıda bu yanlışlığın ortadan kaldırılması gerektiği, birlikli olduğu düşünülen şeylere yalnızca dilde bir ad vermiş olmaktan kaynaklı olarak birlikli olarak bakamayacağımız gösterilecektir. Dolayısıyla (farklı düzeylerde farklı birlikler olabilir olsa da) birlikli yapıların var oldukları kabul edilmeli ve buna dayanan bir ontoloji kurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Birliklilik, nesne, özellik, parça, indirgemecilik, doğa

ABSTRACT

It has been thought that statements in ordinary language or in philosophical-scientific language capture reality from different sides. But this process, which is typically considered to be a mere linguistic process, can cause us to think (incorrectly) that we make subjective categorizations.

In this paper we assert that understanding which is considered to be incorrect must be cancelled and that the individuated objects cannot be individuated only because of our naming of them. Individuation of objects is an independent state of affairs. So it must be accepted that the particular, individual entities have their individual characteristics independently and also a different ontological theory based on that understanding must be satisfied.

Keywords: Individuality, object, property, part, reductionism, nature

Giriş

Platon *Phaedrus* diyalogunda iki ilkenin anlaşılmasının önemli olduğunu dile getirir:¹ Birincisi dağınık tikelleri tek bir idea altında birleştirmek, ikincisi ise uygun türlere bölmek. İşte bu ikinci ilkenin dile getirilmesi güncel metafizikte bir nevi slogan haline gelen bir düşünceye kaynaklık etmektedir. Doğrudan alıntılırsak, Platon şöyle demektedir:

“[ikinci yöntem] doğanın birleşim yerleri (eklemleri) nereleriye oralarından, doğal düzenlenmeye göre türlere bölmektir, kötü bir oymacının yapacağı gibi herhangi bir parçasını kırarak değil.”²

“Doğanın eklem ya da birleşim yerlerinden bölünmesi ya da oyulması” sloganına³ dönüşen bu yaklaşım aslında farketmişimiz gibi doğal türlere ve onların idealarına ilişkin yürütülen bir tartışmaya ilişkindir. Ancak Platon’un söz konusu benzetmesinin bir başka bağlamda daha yani doğrudan anlaşıldığı gibi de ele alınabileceği, alındığı görülmektedir. Birlikler ya da nesnelere açısından düşünürsek (her çeşit, tür adı altında birleştirebildiğimiz varolanlar) doğanın eklemleri var mıdır? Yoksa doğa bütünlüklü bir yapı ve kendi içinde nesnel bölümlenmeler taşımayan, yalnızca bizim keyfi (ya da pragmatik) bölümlenmelerimize her şekilde karşılık veren bir bütün müdür?

Bu soruya öncelikli olarak mantık kuralları çerçevesinde iki cevap verilebilir gibi durmaktadır: Evet ya da hayır!

Analitik felsefedeki güncel kuramlar içerisinde (hatta yalnızca bu gelenek içerisindeki güncel kuramlar açısından değerlendirmesek) ve genel olarak felsefe tarihinde de bu soruya öncelikli olarak bu iki cevap verilmiş gibi görünmektedir.⁴ Ancak elbette ki ara konumlanmaların da olduğu açıktır. Bu yazıda özellikle nesne kuramları bağlamında doğanın daha alt bileşenlere (oluşturucularca, yapılandırıcılarla) oluşturup oluşturulmadığını, birlikli yapılar olarak olağan nesnelere söz edilip edilemeyeceğini ve bu birlikli olduğu düşünülen yapıları alt bileşenlere indirgeyen ya da indirgemek isteyen kuramlarla, nesnelere birlikli varoluşlarının

1 Sevginin tanımlanması ile ilgilenirken konuyu farklı biçimlerde ele almaya çalışır ve bir noktada konu klasik başlıklardan biri olan bölümlenme yöntemine gelir. Sevgi bir çılgınlıktır tanımını incelerken çılgınlığın iki farklı biçimi olduğunu ve bunların da alt bölümlenmelere sahip olduğunu dile getirir. Ancak önemli olanın bu tarz bölümlenmelerde etkili olan ilkelendir.

2 Platon, *Phaedrus*, 256d-e. Plato, *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*, tr.: H. N. Fowler, Cambridge, Harvard University Press, 2005.

3 Bkz.: Matthew H. Slater, Andrea Borghini, “Introduction: Lessons from the Scientific Butchery”, **Carving nature at its joints: natural kinds in metaphysics and science**, ed.: Joseph Keim Campbell, Michael O’Rourke, and Matthew H. Slater, Cambridge, The MIT Press, 2011, pp. 1-31, s. 2.

4 Analitik felsefe ve kıta felsefesi biçimindeki, günümüzde yoğun eleştiriye konu olan ancak bir yandan da yoğun bir kullanıma sahip ayırtılmanın ‘gerçekliği olan’ bir ayırtılma olup olmadığı elbette bu yazının kapsamını aşmaktadır. Ancak bu nitelendirme kullanılmaksızın da bu yazıda izlenmek istenen hattın çizilebilmesi mümkün görünmemektedir. Yazıda takip edilecek hat içerisinde kalan filozoflar ağırlıklı olarak ‘analitik felsefeciler’ olarak adlandırılmakta, bizzat kendileri de sözü edilen ayırtılmaya ilişkin şüphelerini farklı biçimlerde belirtmiş olsalar da en azından yöntem ve yaklaşım açısından genellikle ‘kıta felsefesi’ olarak adlandırılan geleneğin dışında bir yaklaşıma sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

indirgenemeyeceğini savunan görüşleri karşılaştıracak ve söz konusu yaklaşımlar arasındaki genel tartışmalar sergilenecektir. Sonuç olarak indirgemeci görüşlerin hem dilsel açıdan hem de ontolojik olarak bir çıkmaz içerisinde oldukları gösterilmeye çalışılacaktır.

Söz konusu görüşlere geçmeden önce bu tartışmanın neden gündemimize bu kadar yoğun bir biçimde girdiğine ilişkin bir kaç belirleme yapmak da yerinde olacaktır.

I.

Güncel analitik felsefenin gelişimine baktığımızda tarihsel olarak genellikle Frege'ye kadar geri gidildiğini görülmektedir.⁵ Nesne konusunun bunca gündeme gelmesinin 20. yy'ın başındaki yargıların ve yargıların mantıksal zeminlerinin tartışılmasıyla ilişkili olduğu ortaya konabilir. Nesnel bir zemin arama felsefenin her zaman gündeminde olmuş olsa da bu zeminin net bir şekilde bulunduğu olan güven hiçbir zaman Frege ile başlayan ve Russell ile devam edip Wittgenstein ile doruğuna ulaşan süreçteki kadar olmamıştır. Bu güvenin ortaya çıkmasında iki gelişme etkili olmuştur: Birincisi yargıların incelenmesi ile mantıksal ve olgusal bağlamda atomik bir yapının öne çıkması, ikincisi de yargılarda yer alan sözcüklerin gönderimleriyle olan ilişkisinin ve gönderim konusunun yoğun bir biçimde incelenmeleridir. Söz konusu incelemelerin geçtiğimiz yüzyıl boyunca benzer bir zeminden hareketle yürütüldüğü de görülmektedir.⁶

Quine'in detaylı bir biçimde ileride ele alacağımız ontolojik bağlılık (*ontological commitment*) ilkesi⁷ ve dilin grameri ya da mantığı kadar günlük dilin öneminin ortaya çıkması bir başka gelenek ile birleştğinde dikkatlerimizin yeniden nesnelere üzerine çevrilmesine yol açmıştır. Bu gelenek de klasik Aristotelesçi gelenektir. "Dile dönüş" olarak adlandırılan analitik felsefenin ilk dönemi sonrasında bir anlamda "ontolojiye dönüş"ün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu

5 Elbette bu tarz sınıflamalar her zaman tam bir keskinlikte değildirler. Güncel metafizik tartışmalara ilişkin temel yaklaşımlar içerisinde söz konusu geleneğin temel dayanaklarını Kant'a hatta Aristoteles'e kadar geri götürülebileceğine yönelik ağırlık kazanmış bir görüş olduğu da görülmektedir. Ancak her ne kadar bu yazı bağlamında çok önemli olmasa da tartışmanın genel zemininin anlaşılması açısından bu belirlemelerin de yapılması gerekmektedir. Özellikle birlikli varolanların hangi türden bir metafizik geliştirilecek olursa olsun asıl hareket noktasını sağlayacaklarına ilişkin bir kabulün kendisinin de metafizik geleneğine ilişkin bu tartışmalar içerisinde şekillendiği görülmektedir.

6 Carnap ve Viyana çevresinin temel ilgisinin de bu bağlamda olduğu görülmektedir. bunun yanı sıra Tarski ve Tarski'ye dayanarak doğal bir dil çözümlemesine girişen Davidson'ın, özellikle özel adlar ve doğal tür adları bağlamında tartışmayı devam ettiren Kripke'nin ve bağlam duyarlı terimler çözümlemesiyle Kaplan'ın benzer bir araştırma içerisinde oldukları görülebilir.

7 Bu iki yönelimin en belirgin şekilde ortaya çıkışını Russell'in "Gönderim Üzerine" adlı makalesindeki tümce çevirmesi (*paraphrasing*) yönteminin bir felsefi yöntem olarak kendini ortaya koymasında görüyoruz. Bkz.: Bertrand Russell, "Gönderim Üzerine", Çev. Alper Yavuz, *Felsefe Tartışmaları*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 55-73, s. 60-1. Aynı yöntemin felsefede yoğun biçimde kullanılan bir yöntem haline gelmesi ise Quine ile olmuştur denebilir. Bkz.: Quine, W. V. O.; "On What There Is", *Properties*, ed. D. H. Mellor & Alex Oliver, Oxford, Oxford University Press, 2004, s. 74-89.

dönüşte önemli uğraklardan bir tanesi de eskisi gibi olağan nesnelere olmuştur.⁸ Günlük dile ilişkin çalışmaların da artışıyla beraber yaşanan ontolojiye dönüşün öncelikli sorgulamaları da şu başlıklar etrafında yürütülmektedir:

- a- Ne 'tür' şeyler vardır?
- b- Söz konusu şeyler altına hangi tekil şeyler girmektedir?
- c- Bu tikellerin doğaları nelerdir?

Bu üç maddenin ilk ikisi analitik felsefenin ilk döneminin öne çıkardığı başlıklardır, son maddenin ise bu geleneğe sonradan eklenen Aristotelesçi gelenekle kurulan bağlantıdan kaynaklandığı görülmektedir. İlk iki madde şu şekilde de dile getirilmekte ve bir metametafizik problem olarak da tartışılmaktadır:

“ontoloji nelerin olduğu sorusuyla ilgilenmekteyken (sıklıkla evrenin 'bütünlüklü demirbaşını' ortaya koyma olarak tanımlanmaktadır), metafizik onların ne olduğu ile ilgilenmektedir (e.d. bu demirbaş dökümünde içerilen şeylerin 'nihai doğası' nı belirleme göreviyle)”⁹

Her üç maddeden de anlaşılacağı üzere her bir soru belli bir ölçütün, kıstasın (*criterion*¹⁰) bulunmasına bağlı görünmektedir. Söz konusu ölçüt kısaca şöyle dile getirilebilir: Kategorilendirilebilecek düzeyde varlığı bulunan neler vardır ve bunların doğaları nelerdir?

Bu şekilde ele alındığında nesnelere üzerine kurduğumuz cümleler bazı özdeşlik koşullarının varlığını kabul etmeye ya da varsaymaya dayanmaktadır. Söz konusu özdeşlik koşullarının

8 Quine önemli çalışması “Sözcük ve Nesne”nin önsözüne önemli bir tümce ile başlar: “dil sosyal bir yöntemdir.” W. V. O. Quine; *Word and Object*, Cambridge, MIT Press, 2013. Bu tümcenin devamında ilgili eserde yapmaya çalıştığı şeyin (ve felsefenin amacının) gizli zihinsel varolanlar olarak anlamların açığa çıkarılması, anlamlar üzerine bir araştırma olmadığını daha ziyade dilsel kullanımlarımızın sosyal ve fiziksel çevremizle ilişki içerisinde ne şekilde anlaşılabilirliğinin anlaşılması olduğunu belirtir. Asıl tartışma konumuz söz konusu yaklaşımın doğru olup olmadığı değildir. Ancak bu yaklaşımın Wittgenstein’in *Tractatus* sonrası eserleriyle beraber düşünüldüğünde daha önce kısaca dile getirdiğimiz felsefede yeni bir yönelimin başlangıcını işaret ediyor olması önemlidir: Doğal dile, gündelik dile ve gündelik dilin kullanımlarının ve onların gönderimleri olan gündelik, olağan nesnelere incelenmesine yönelik bir ilgi! Quine’in kitabının birinci Bölümünün önemli başlığı da bize bunu hatırlatmaktadır: “Sıradan şeylerle başlamak”. Bu başlığın önemi de her ne kadar Quine bizim genellikle subjektif şeyler olarak düşündüğümüz algılardan söz ediyor olsa da gündelik şeyler yani bizim bulunduğumuz düzeydeki şeyleri araştırmasının merkezine koyuyor olmasında yatar (ki bu tarz yine Russellci tavra da çok yakındır). Karş.: Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, London, Routledge&Kegan Paul, 1961.

9 Andrea Bottani, “The Myth of the Distinction between Ontology and Metaphysics”, *Metaphysics and Ontology Without Myths*, Edited by Fabio Bacchini, Stefano Caputo and Massimo Dell’Utri, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014, pp 1-16, s. 1. Dolayısıyla çağdaş metafizik tartışmalar içerisinde ontoloji terimi özellikle belirgin bir bağlam ve araştırmanın işaret edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Ontoloji basit biçimde ‘Neler vardır?’ sorusunun cevabı ile ilgilenmektedir. Metafizik ise ontolojiyi de kapsayacak biçimde söz konusu varolanların doğalarını ya da diğer varolanlarla ilişkilerini ve daha da genel olarak bir metafizik sistem kurmanın ne demek olduğuyla ilgileniyor olarak düşünülmektedir.

10 Kökenbilim açısından kriter yunanca kriterion kökünden “yargılama için bir standart, araç” anlamıyla doğrudan Latinceye ve İngilizceye geçmiş bir sözcüktür. Türkçe’de kullandığımız ölçüt, ölçme de bir standartın gözetilerek ilgili karara varılmasını bildirmesi açısından kullanılmaktadır.

belirlenmesi, bireyleşim sorununun ele alınmasını, bir başka şekilde dile getirilirse şeyin kendi bireyliğini vurgulayan ne türden bir özelliğe sahip olduğunun belirlenmesini gerektirir. Özdeşlik bağlamında düşünüldüğünde ne tür şeyler vardır sorusuna şu türden cevaplar verebiliriz: Masa, sandalye, atom, tek boynuzlu at, sayı, şekil, önerme, hayal kahramanı vb. İkinci soru ise dün gördüğümüz sandalye ile bugün gördüğümüz sandalyenin aynı olup olmadığını ya da kümeler ile sınıfların aynı türden varolanlar olup olmadıklarını, hangi tekil varolanların türlerin bireyleri olarak ortaya çıktığının sorgulanmasını gerektirmektedir. Son soru ise her iki soruda ortaya çıkan özdeşliğe ilişkin sorunların kökenine inmeyi hedeflemektedir. Söz konusu varolanların ilgili belirlenebilirliklerine yol açan doğaları ne türdendir?

Gündelik nesnelerin felsefe tarihinde sıklıkla yola çıkılan ancak sonra garip bir güvenilmezlikle dışarıda bırakılan şeyler olmalarına rağmen bu kadar merkezde yatıyor olmaları bu konu üzerine daha yoğun bir tartışmanın yürütülmesine yol açmıştır.

Bu bağlamda bu yazıda da önceliğimiz kendi ölçeğimizdeki gündelik nesnelere olacaktır. Ne kadar sorunsuz görünürse görünsünler her gün karşı karşıya olduğumuz bu nesnelerin de en az atomaltı nesnelere, sayılara ya da kara delikler kadar tartışmalı varoluşlar içerdiği görülmektedir.¹¹ Dolayısıyla bu yazıda tüm nesnelere kapsayan bir tartışma yürütülmeyecektir. Öncelik, çoğu kişiye göre sorunsuz görünen ancak analitik felsefenin son yüzyılının yarısından bu yana bir canlanma yaşayan somut fiziksel nesnelerin bireyleşimi olacaktır.

II.

Bir somut fiziksel nesnenin bireyleşiminden söz edildiğinde iki tür varolanın öne çıktığı görülmektedir. Birincisi nesneyi oluşturan parçalar, ikinci olarak da (yine onu oluşturduğu düşünülen ancak tam anlamıyla somut olarak da nitelenemeyen) özellikler. Söz konusu iki varolan yani parçalar ve özellikler birazdan ele alacağımız indirgemeci yaklaşımlar bağlamında nesneye erişimimizi sağlayan varolanlar olarak düşünülmekte ve nesnelerin bu tür varolanlara indirgenebileceği ileri sürülmektedir.¹²

Şimdi bir soru ile bu iddianın geçerliliği sorgulanmaya başlanabilir. Aynı odada oturan pek çok kişinin bulunduğu bir durumda, bir kişinin “Bu odada kaç şey vardır?” ya da buna benzer ancak biraz daha farklı bir dile getirişle “Bu odada kaç *nesne* vardır?” sorusunu sorduğunu düşünelim. Bu sorulardan biri sorulur sorulmaz herkesin etrafına bakındığını ve bulunduğu odadaki şey ya da *nesnelere* saymaya başladığını varsayıyoruz. Cevapların büyük oranda (saymadaki yanlışlıkları bir

11 Her ne kadar sağduyu, bir yaklaşım olarak söz konusu nesnelere kullanım içerisinde sorunsuz görme eğilimindeyse de aynı şekilde ortaya çıkan pek çok sorunun cevaplanmasında da bir yöntem olarak hizmet edebilir.

12 Bu açıdan olağan nesnelerin birlikteli varoluşlarını indirgemeye çalışan iki tür yaklaşımın ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bir tanesi önceliği özelliklere veren, nesneyi özelliklere indirgeme eğiliminde olan bir yaklaşım, bir diğeri de önceliği parçalara (ya da oluşturuçulara) veren yaklaşım. Bu iki yaklaşımın arasındaki yöntem benzerliği açık olsa da farklı tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmış görülmektedir. Bu yaklaşımlara karşı olarak bu yazıda da savunulacak olan olağan nesnelere ilişkin indirgemeci olmayan bir ontolojik yaklaşım aynı zamanda bir *sağduyu ontolojisi* olarak da adlandırılmaktadır. Karş.: Lynne Rudder Baker, *A Metaphysics of Everyday Life*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 45 ve Amie L. Thomasson, *Ordinary Objects*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 182.

kenarda bırakırsak) birbirinden çok büyük farklılıklar içereceği açıktır. Ancak hiç kimsenin “hiç” cevabını vermeyeceğini varsayıyoruz. Bu cevabın verilemeyeceğine olan inancımız büyük oranda şey ya da nesne dediğimizde üzerinde kısmen anlaştığımız belli tür varolanları anlama eğilimimize olan güvenimizden kaynaklanıyor.¹³

Ancak bu düzeyde de olsa belli bir bağlamda şey ya da nesneyi ne şekilde anlayacağımıza dair dil (mantık) bağlamında bir önbelirlenim içerisinde olduğumuzu da eklemek gerekmektedir. Her ne kadar bu yazıda ele alınmayacak bir tartışma olsa da dünyayı nasıl böldüğümüzün, ya da “var”ı (*exist*) kullanış biçimimizin dünyayı nasıl oluşturduğumuzla ilgisi bulunmaktadır. Örneğin Putnam bu ilişkiyi Carnap ile bir mereolojik mantıkçı olan Polonyalı mantıkçı arasında geçen sözde bir konuşmayla sergilemektedir: x_1 , x_2 , x_3 'ten oluşan üç nesneli bir dünyada e.d. ile Carnap'ın dünyasında olduğumuzu düşünelim. Aynı dünyaya bakan Polonyalı mereolojik mantık savunan bir mantıkçı o dünyada üç nesne saymayacaktır. Ona göre orada yedi nesne olacaktır: x_1 , x_2 , x_3 , $x_1 + x_2$, $x_1 + x_3$, $x_2 + x_3$, $x_1 + x_2 + x_3$.¹⁴

Sayıların birbirini tutmama olasılığı olması bir tür belirsizlik durumunu ortaya koyuyor olsa da en azından temelde şu konuda anlaşılıyor olduğu varsayılabilir: Daha detaylı bir niteleme ya da adlandırmayla üzerine büyük oranda anlaşabileceğimiz birlikli varolanlar işaret edilebilir (seçilebilir, yakalanabilir, açık edilebilir vb.) ve dolayısıyla sayılabilir. Şimdi aynı soru aynı amaca yönelik olarak yeniden kurgulanıp, şu şekilde sorulursa: “Bu salonda kaç masa vardır?” ne olur? İşte üzerinde daha yoğun bir birliktelikle benzer cevapları vermemize yol açacak bir soru!¹⁵ İki tür soru arasındaki yegane farkın her iki tür soruda da belirli tür birlikli yapıların varolduğu temele alınıyor olunmasına rağmen ikinci sorunun daha belirgin bir grubu işaret etmesinden kaynaklandığı görülmektedir. İlk durumda odadaki bazı kişilerin, odadaki kornişin tavana monte edildiği vidanın dübelini ya da masaların ayaklarını da ayrıca sayma eğiliminde olabilecekken bir kısmımız şeyi daha büyük ölçekliler olarak alma eğiliminde olacaktır ve onları hesaba katmayacaktır. Ancak masa konusundaki belirsizlikler daha azdır. “İşte bir masa”, “işte ikinci bir masa” diye saymaya devam edebiliriz. Ancak odadakilerin bazıları aralarda bulunan (diyelimki kurgusal odamızda böylesi varolanlar varolsunlar) bazı küçük dört ayaklı şeyleri de masalar içerisinde sayabilecekken, diğerleri onların sehpa olduklarını düşünüp saymayabilecektir. Dolayısıyla masa gibi bir olağan nesne konusunda da belirsizlikler yaşanabileceği açıktır.

13 Bu varsayımın kendisinin baştan tartışmalı olduğu ileri sürülebilir. Nesne ve şeyin de bir ad (birazdan tartışacağımız diğer adlar gibi) olduğu düşünüldüğünde bu sözcükler konusunda herhangi bir uzlaşım içerisinde olmayan birisi herhangi bir şeyi sayabilir mi? Bu soru Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar*da ele aldığı yalınlar var mıdır? tartışmasıyla ilişkilidir. Ancak genel bir bakış açısıyla şu dile getirilebilir: Herhangi bir dil oyununda olmayan herhangi biri yoktur. Bir dil oyunu da en temelde böylesi bir kategoriyi taşımak zorundadır. Aksi durumda herhangi bir cümle kurulabilir görünmemektedir. Dolayısıyla bir adın herhangi bir varolanı gösterdiği, göstermek zorunda olduğunu, anlamını böyle kazandığını ya da anlamının zaten bu olduğunu tartışmak bir başka şey, bir dil için adın ve birlikliliğin gerekliliğini tartışmak başka bir şey olarak gözükmemektedir.

14 H. Putnam, *Truth and Convention*, Harvard University Press, Cambridge Mass. and London, England, 1987, s. 96-98.

15 Bu sorunun kendisinin yine bir üst dipnotta ele aldığımız tartışmayla olan bağının gözden kaçırılmaması gerektiği açıktır. Ancak zaten bu yazı söz konusu tartışmaya yöneldiği için bu noktalarda şimdilik yazının genel kabulüne uygun bir biçimde terimlerin kullanılmasına devam edildiğine dikkat edilebilir.

Tüm bu olanaklı durumlarda ‘adlandırılabilir şeyler’ ve her durumda onların adlandırılabilirliklerine olanak sağlayan bir temelin olup olmadığının sorgulanan asıl nokta olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki güvenimizi de sarsacak bazı yaklaşımların olduğu düşünülebilir. Şöyle ki: “Masalar vardır” dile getirişini yanlışlamak isteyen biri, daha doğrusu masa gibi birlikli bir nesnenin olmadığını dile getirmek isteyen biri şöyle diyecektir: “Dört ayaklı ve bir yüzeyden oluşan kimi şeyler vardır.” Önceliği parçalara veren bu tarz bir ontolojiye sahip biri doğal olarak kaç masa vardır sorusuna “hiç” ya da “sıfır” diye cevap verecektir: “Bu odada masa yoktur.” Aynı soruyu özellikleri öne çıkartan birinin de şu şekilde cevaplayabileceği görülmektedir: “Belli bir ağırlık, şekil ve renk özellikleri vardır ancak masa yoktur.”

Her iki ontolojik yaklaşımın da temel kabulü, metaontolojik (e.d. metametafizik) olarak yani ne şekilde bir ontoloji kurmamız gerektiğine ilişkin önkabullerimizin var olduğunu iddia ediyor olmalarıdır. Bu kuramlara göre bizim birlikli olarak düşündüğümüz yapılar kurmaca yapılarıdır (e.d. onlara birliklerini biz veriyoruz) ve yazımızın başlığı bağlamında dile getirilirse ‘doğanın eklemeleri yoktur’ ve ‘biz onu kendi istediğimiz türde oyuyoruz’. Dolayısıyla bu yaklaşımlara göre hangi temel kategorileri “var” kabul edeceğimiz bize bağlıdır.

Bu durumda olağan nesnelere kendiliğinden varoluşunu kabul eden bizim gibi birine¹⁶ şöyle yaklaşılacaktır: “Neyin taş, dağ, masa vb. olduğunu biz belirliyoruz daha mı bilim nice oluşturucudan söz ediyoruz, daha mı felsefede ve bilimde özellikler asıl önemi kazanmışken bunların dışında bir birlikli nesneden söz etmemizin gereği nedir?”

Bu soruya verebilecek yegane cevap şu olacaktır: Eğer bizim düzeyimizdeki nesnelere bağlamında birlikliliğin kurmaca olduğuna ilişkin güveniniz bu kadar yüksekse neden ontolojinizin temelinde başka bazı birlikli varolanları koyuyorsunuz? Neden olağan nesnelere daha alt bileşenlere indirgemeye çalışıyorsunuz?

Bu soruya verilebilecek cevap öncelikli olarak çağdaş ontolojinin ve ona bağlı olarak metafiziğin yöntem açısından belirgin yaklaşımını ortaya koymayı gerektirmektedir. Söz konusu yöntem başlangıcı Russell’ın *Gönderim Üzerine* metnindeki incelemesine konu olan yöntem geri götürülebileceği açıktır. Ona bağlı olarak gelişen ve açık bir biçimde ilgili bağlantıyı da ortaya koyan; bu yöntemin en açık ve günümüzde teknik bir anlam kazanmasına da yol açan ifadesi ise Quine’ın *On What There Is* makalesiyle birlikte olmuştur.

Bu yöntem göre (kısaca dile getirirsek) ontolojik bir kuram, kuramda sözü edilen varolanlara (*entity*) bir tür bağlılığı (*ontological commitment*) gerektirir. Eğer “x’ler vardır” gibi bir tümceye kuramınızda yer veriyorsanız, kuramınız içerisinde kaldığınız müddetçe söz konusu x’lere kuramınız bağlamında bir tür bağlılığınız vardır. Dahası bunları indirgenemez varolanlar olarak görüyorsunuz demektir.

Bu cevabımıza bağlı olarak şöyle devam edilebilecektir: Birlikli varoluşlarını kurduğumuzu düşündüğümüz yapıların tüm oluşturucuları ve özelliklerini de kurduğumuzu görmemiz hem bu

16 Bir anlamda *bir sağduyu ontolojisi* taraftarına.

parçaların hem de özelliklerin kendilerinin de alt bileşenlerden oluşma ve onlara çözümlenme olasılığını doğuracaktır. Ayrıca gündelik tüm dile getirişlerin sonsuz genişlikteki tümce çevirmelerine (*paraphrasing*) zorunlu bırakacaktır. O kadar ki üzerinde anlayamayacak derecede karmaşık gönderim sistemleri kurmak zorunda kalınacaktır. Neden dolayı: Yalnızca doğayı kendi istediğimiz gibi büyüyor olduğumuzu dile getirme ve bir görececilik (*relativism*) pahasına.¹⁷

Karmaşık gönderim sistemlerinin kurulmak zorunda kalınacağına ilişkin olarak bir örnek ele alınabilir:

“Kapının önünde havlayan bir köpek var.”

Gündelik kullanımda ve olağan nesnelere birliktir, indirgenemez varoluşlarını ileri süren kuramlar açısından bu tümcenin dile getirilmesi için bir kapıya, havlayan bir köpeğe ve birinin diğerinin önünde olmasına (önünde durma ilişkisine ya da bağıntısına¹⁸) ihtiyaç vardır. Ancak olağan nesnelere birliktir varoluşlarını indirgemeci bir tavırla ele alma eğilimindeki yaklaşımlar söz konusu tümceyi ve onun karşılık geldiğini ileri sürmek durumunda oldukları olguyu şu şekilde ele almak zorunda kalacaklardır:

“Dikdörtgen bir tahta parçası olan ve üzerinde bir kol bulunan şeyin kendi durduğu yere göre daha ileride olan kısmında dört ayaklı, kuyruğu bulunan ve havlayan bir şey vardır.”

Söz konusu deyişin uzunluğundan ziyade¹⁹ dikkatin hemen çevrilmesi görenek nokta ilgili gönderim biçimlerinde dâhi “tahta parçası”, “dikdörtgen”, “kol”, “ben”, “ayak”, “kuyruk” ve “şey” gibi tekil e.d. birliktir varolanların olması ve indirgemeci yaklaşımların bu tip birliktir varolanlardan kurtulamamış olmasıdır. Bu terimlerin yanısıra bağıntı biçimlerinin de ilgili ifadede yer olmasına dikkat edilmelidir: Üzerinde, ileride olma. Yine başka tekil eylem (olay da denebilir²⁰) ifadeleri de elenmemiş durumda görünmektedir: Bulunma, olma, durma, havlama vb.

Parçalar ve özellikleri karşısında birliktir varolanlar olarak olağan nesnelere her ne kadar parçaları ve özellikleri ile ilişkili biçimde de tanımlanabilir ve yalnızca tanımlanma değil onlar sayesinde

17 Quine’in görüşlerinin de sıklıkla bu bağlamda ele alındığı görülmektedir. Ancak önceden de sözünü ettiğimize ek olarak her ne kadar Quine *gavagainin* anlamı konusunda farklılıkların olacağını belirtmiş olsa da, dünyanın bir başlangıç noktası olarak alınması gereken bir yer olarak ontoloji ve bir dil kurmanın ve iletişimin ayrılmaz parçası olduğunu da belirtmiştir. Follesdal’a göre Quine’in *Word and Object*’ten yaşamının sonuna kadar (örneğin “Ben, Sen ve O” başlıklı çalışması) meşgul eden sorun budur: “dil öğrenimi ve dil kullanımında neyi algıladığımız ve diğerlerini de neyi algılar olarak gördüğümüz önemli bir rol oynamaktadır.” Dagfinn Follesdal, “Preface to the New Edition”, *Word and Object-new edition*, Cambridge: MIT Press, 2013, xv-xxviii, s. xviii.

18 İlişki (*relation*) sözcüğüne dair kullanılan bağıntı karşılığının bazı bakımlardan kısıtlayıcı olduğu düşünülebilir.

19 Bu ifadenin aslında tahta, kol, dört, ayak, kuyruk vb. hâlâ indirgenmemiş görünen şeylerden dolayı daha da uzun olması gerektiği hemen göze çarpacaktır.

20 Olay (*event*) kategorisi günümüzde özel bir ontolojik yaklaşımın temel belirleyici kategorisi olsa da burada bu bağlamda ifade edilmemektedir. Ancak ilgili yüklemelerin tekil bir varolana bağlı bir biçimde ifade edilme zorunluluğuna da dikkat edilmelidir: Havlama havlayan varsa, bulunma bulunulacak birşey varsa, olma belli bir zaman ve yerde olunacaksa, durma da belli bir anda durulacaksa ilgili anlamalarını kazanabilmektedir. Elbette bu ifadelerdeki yer, zaman, belirlilik gibi kimi ifadelerin gönderimlerinin de tartışılmasının zorunluluğu ortaya çıkmaktadır ancak ilgili tartışmalar bu makalenin ele almaya çalıştığı konunun önemli bileşenleri olsa da tartışmayı başka bir zemine çekme riskini de işaret etmektedirler.

varolabilir olsalar bile yine de birlikli varoluşlarının bir başka düzlemi işaret ettiği görülmektedir: Onların parçalardan ve özelliklerden ayrı bir varoluşları da vardır. Böylece olağan nesnelere birlikli varoluşlarının ileri sürülmesi yalnızca dilde kolaylık sağlamaz aynı zamanda ontolojik (hatta bilimsel) bir kolaylık da sağlar (dolayısıyla iki metaontolojik yaklaşımdan hangisini seçebileceğimize dair de yalnızca faydacı –*pragmatist*- bir bakış açısından bir zorunluluğa geçişe olanak tanır²¹).

Böylece doğanın eklemelerinin varolduğunu kabul etmenin, bu eklemelerin hangi düzeylerde ortaya çıktığını tartışmak için önsel (*a priori*) olduğu ortaya konabilir. Ayrıca ilgili eklemelerin farklı düzeylerde farklı bükülmelere yol açabilir olduğu da görülmektedir. O zaman şu kökensel soru yeniden önem kazanmaktadır: Doğanın eklemelerinin olduğunu kabul etmek ve buna bağlı olarak ilgili kendindelğe erişimimizin olduğunu ileri sürmek aşırı bir iddia mıdır? Eklemeleri her durumda biz mi var ediyoruz?

III.

Özellikler ve parçalar konusundaki indirgemeci tavırların son yüzyılda önem kazandıkları bir gerçektir. Bir yanda adıcılık, gerçekçilik tartışmasının yeniden alevlenmesi ile özelliklerin diğer yanda ise küme kuramları ile mereolojik kuramların gelişmesi ile parçalar, elemanlar (üyeler) konusunun öne çıktığı görülmektedir ve bu gelişmeler ontolojide farklı eş düzeyli kuramların geliştirilebileceğine ilişkin de yaklaşımların (e.d. eşit metaontolojik yaklaşımların varolmasının olanaklı olduğu) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu konuda özellikle iki karşıt konumlanmanın olduğunu görülmektedir. Bir yanda doğanın eklemelerinin (o ya da bu düzeyde) olduğunu ileri süren kuramlar ile diğer yanda hiç bir böylesi doğal eklemelerin olmadığını, Michael Dummett'in sözleriyle dile getirirsek “gerçeklik resminin biçimsiz (amorfik) bir yığın olduğu”nu ileri süren kuramlar bulunmaktadır.²² Biçimsiz bir yığın görüşündeki düşünürler masalara ilişkin yukarıda yürüttüğümüz türden kurgusal bir tartışmanın yalnızca sözel (*linguistic*) olduğunu dile getirme eğilimindedirler. Oysa bizim ileri sürmeye çalıştığımız, söz konusu olanın yalnızca alternatif adlandırmalar ya da gönderim tarzlarından birini seçmek olmadığıdır. Söz konusu olan ilgili ontolojilerin farklı düzeylerde de olsa bazı temel varolanların varolduğunu belirlemekte iş görmesi

21 Söz konusu faydacılığın genellikle çağdaş dönemde ontoloji tartışmalarında kullanılan bir kavram olması nedeniyle de gerçek anlamda faydacılık olarak nitelendirilen (ahlaki ya da siyasi) yaklaşımlarla eş tutularak yargılanması yolunda basit bir bakış açısının olduğu ve bu bakış açısının da yargılamaya çalıştığı tutuma nazaran asıl köktenci yaklaşım olduğu belirtilmelidir. Ontolojik tartışmalar söz konusu olduğunda öne sürülen tolerans, tercih, fayda vb. ilkeler söz konusu ontolojilerin felsefe yapma tarzlarından ziyade katkılarına eğilmekte ve kişisel olmak yerine karşılıklılığa önem vermektedir. Oysa söz konusu eleştiri sanki ontolojide iş görme çabasını doğrudan getireceği faydaya eşlemeye çalışılmakta olduğu izlenimini doğurmaktadır. Kastedilen fayda kişilerin, toplumların, devletlerin neleri kazanacağına dair değil, dünyanın anlaşılmasına getireceği fayda olduğu açıktır ve bu yönüyle herhangi bir felsefi tavrın kendi felsefe yapma ve dünyayı algılama biçimini dayatıyor olmasından daha tartışmaya açık bir tavır imlediğine, kendini dayatmadığına dikkat edilmelidir. Özellikle bu bağlamdaki tartışmanın kökenleri hangi dil sistemini seçeceğimiz konusunda tartışma yürüten Carnap ve Quine'dir. Quine'in önceden sözü edilen makalesinin yanı sıra “Ontological Relativity” makalesi ve Carnap'ın “Empiricism, Semantics, and Ontology” makalesi konunun tam olarak tartışıldığı yerlerdir. Quine, *Ontological Relativity*, *Journal of Philosophy* 65 (7), 1968, pp. 185-212 ve Carnap, “Empiricism, Semantics, and Ontology,” *Revue Intern. De Phil.* 4, 1950, pp. 20-40

22 Michael Dummett, *Frege. Philosophy of Language*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981, s. 577.

ve dahası bunu ileri sürmeye olanak tanıyacak şekilde farklı birlikliliklerin, *nesne* ya da *şeylerin* varolduğunun kabul edilmesinin gerekliliğidir.²³ Putnam'ın²⁴ Dummet'ın görüşünü "kurabiye kalıbı metaforu" olarak bilinen eleştirisi kavramlarımız ile biçimsiz yığını bölebileceğimiz düşüncesini eleştirse de yalnızca masalara ilişkin yürüttüğümüz tartışmadan ortaya çıktığı üzere tamamen öznel (*subjektive*) bölümlenmeler yapmadığımız da görülmektedir. En azından temel düzeyde bazı varolanlar vardır ve ilgili birlikler kabul edilmeksizin herhangi bir ontoloji olanaklı görünmemektedir. Bu bağlamda Putnamcı ontolojik çokçuluk karşısında bilimle eşgüdümlü ve gerçekliğe erişimi olan gerçek ontolojik sorularımızın olduğu ve onların da gerçek cevapları olduğuna ilişkin bir nokta savunulabilir. Dahası böylesi bir çokçuluğun söz konusu bireyleşimin önselliğine ilişkin tartışmaya bir zarar vermediği de görülmektedir. Putnam tam bir nesnelcilik ile tam bir öznelcilik arasına konumlandığı kendisini de, her ne kadar çokçu bir perspektife sahip olsa da dünyayı dikkate alır bir biçimde ifade etmektedir:

"Eğer metaforik bir şekilde ifade edilirse bu metafor şu olabilir: zihin ve dünya birlikte zihin ve dünyayı yaparlar."²⁵

Sonuç

Doğanın eklemeleri farklı düzeylerde de olsa vardır ve gerçeklik bir biçimsizlik durumunda değildir. Bükülme ya da kırık kendiliğinden yeni de yırtmaktadır (kol kırılmakta ancak yeni içinde kalmamaktadır) ve birleşim yerleri açığa çıkmaktadır. Bu açıdan önceliğimiz eklemelerin belirlenmesinde olmalıdır. Felsefenin (ve bilimlerin) birleşim yerlerini bulmakta bir bıçak görevi gördüğünü düşünüyorum.²⁶ Ancak bıçağımızı istediğimiz gibi sallamamız gerektiği de açıktır. Bu birleşim yerleri ise breyleştirilebilir biçimde bulunan ontolojik olarak bireyleşime sahip varolanlardır. Bireyleşimin önselliği bu açıdan herhangi bir dil için (ister formel isterse de gündelik olsun) aşılabilir değildir.

Sonuç olarak bir Tao anlatısının yine metaforik olarak bu ilişkiyi anlamaya olanak sağlamaktadır. Kral çok hünerli kasabının etkileyici bıçak vuruşları ile hayvanı doğraması ve bıçağının hiç bilemeye ihtiyaç duymamasının sırrını öğrenmek ister. Kasabın cevabı şudur:

23 Bireyleşim söz konusu olduğunda birbirinden farklı düzeyde ve ya birbirinden farklı yollarla ilgili problemin ele alınabileceği görülmektedir. Bunlardan birincisi bir bilgin bilim problemidir ve şunu sorar: Bireyleşimi nasıl biliriz ve ya bireyleşmiş bir varolanı nasıl biliriz? Bu ne türden bir bilgidir? Bir diğer yaklaşım ise benim transdental ya da semantik araştırma olarak adlandırılabilceğini düşündüğüm zemin konusundaki tartışmalarla varolur. Bu tip tartışmalar konuya şöyle yaklaşırlar: Bizim ne türden kategorilerimiz vardır ki nesnelere bireyleşmiş varolanlar olarak düzenleyebiliriz? Bu tarzın ilkinine bağlı ikinci sorusu da şu şekilde görünür: Bizde ne türden bir mantıksal zemin vardır ki herhangi bir türden ontolojiye olanak sağlar? Ancak her iki yaklaşımdan da uzak olduğunu düşündüğüm bir başka yaklaşım daha kurgulanabilir. Bu da benim ontolojik yaklaşım olarak (ve ya metafizik) adlandırma eğiliminde olduğum yaklaşımdır. Bu yaklaşım merkezine bizzat nesnelere kendilerini, kendi yapıları ve özellikleri ile alma eğilimindedir. Ontolojik her kuram (klasik adlandırmasıyla metafizik) öncelikle yukarıdaki türden üç amacı yerine getirmeye çalışmaktadır.

24 Bkz.: Hilary Putnam, *Representation and Reality*, Cambridge: MIT Press, , 2001, s. 113-114.

25 Hilary Putnam, Reason, *Truth and History*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, xi.

26 Ancak eğer birlikler olarak doğal birleşim yerleri yoksa ve doğayı biz bölümlüyorsak, biçimsiz doğa e.d. örtü altındaki birleşim yerleri bıçağımızın körelmesine yol açacaktır.

“Sıradan kasaplar hayvan boyunca kendi yollarını yararak ilerlerler. Bundan dolayı bıçaklarının sürekli keskinleştirilmesi gerekir. Babam bana Taocu yolu öğretti. Ben yalnızca bıçağımı doğal açıklıklara yerleştiririm ve onun kendi yolunu bulmasına izin veririm. Bundan dolayı da hiçbir zaman keskinleştirilmeye ihtiyaç duymaz.”²⁷

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynaklar

- Baker, Lynne Rudder, *A Metaphysics of Everyday Life*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Bottani, Andrea (2014). “The Myth of the Distinction between Ontology and Metaphysics”, *Metaphysics and Ontology Without Myths*, Edited by Fabio Bacchini, Stefano Caputo and Massimo Dell’Utri, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp 1-16.
- Carnap, “Empiricism, Semantics, and Ontology,” *Revue Intern. De Phil.* 4, 1950, pp. 20-40.
- Dummett, Michael, *Frege. Philosophy of Language*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981.
- Follesdal, Dagfinn, “Preface to the New Edition”, *Word and Object-new edition*, Cambridge: MIT Press, 2013, pp. xv-xxviii.
- Quine, W. V. O., “On What There Is”, *Properties*, ed. D. H. Mellor & Alex Oliver, Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Quine, W. V. O., Ontological Relativity, *Journal of Philosophy* 65 (7), 1968, pp. 185-212.
- Putnam Hilary, *Reason, Truth and History*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Putnam, Hilary, *Representation and Reality*, Cambridge: MIT Press, 2001.
- Putnam, Hilary, *Truth and Convention*, Cambridge: Harvard University Press, 1987.
- Platon, *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*, tr.: H. N. Fowler, Cambridge: Harvard University Press, 2005.
- Russell, Bertrand, “Gönderim Üzerine”, Çev. Alper Yavuz, *Felsefe Tartışmaları*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2015, ss. 55-73.
- Slater, Matthew H.; Andrea Borghini, “Introduction: Lessons from the Scientific Butchery”, *Carving nature at its joints: natural kinds in metaphysics and science*, ed.: Joseph Keim Campbell, Michael O’Rourke, and Matthew H. Slater, Cambridge, The MIT Press, 2011.
- Thomasson, Amie L., *Ordinary Objects*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*, London: Routledge&Kegan Paul, 1961.

27 Aktaran Matthew H. Slater and Andrea Borghini, s. 1.

